

УДК 331.1

Хачатрян В.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіки та міжнародних відносин
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету*

Богацька Н.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та міжнародних відносин
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету*

ЗМІСТОВНІ ОСОБЛИВОСТІ КАТЕГОРІЇ «ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ» В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

CONTENT FEATURES OF CATEGORY "BUSINESS POTENTIAL" IN TERMS OF EUROPEAN INTEGRATION AND GLOBALIZATION

АНОТАЦІЯ

У статті розкривається поняття та генезис категорії «підприємницький потенціал», зазначаються її сутнісні ознаки; висвітлюється значимість ризику при формуванні підприємницького потенціалу в умовах євроінтеграції та глобалізації. Пропонується запровадження в наукових обіг принципів нового тлумачення сутності категорії «підприємницький потенціал».

Ключові слова: потенціал, підприємницький потенціал, ризик, глобалізація, євроінтеграція.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрывается сущность и генезис категории «предпринимательский потенциал», определяются существенные признаки; отображается значимость риска в процессе формирования предпринимательского потенциала в условиях евроинтеграции и глобализации. Предлагается внедрение в научный оборот принципиально новой трактовки сущности категории «предпринимательский потенциал».

Ключевые слова: потенциал, предпринимательский потенциал, риск, глобализация, евроинтеграция.

ANNOTATION

The article reveals the meaning and genesis category of "business potential", are indicated its essential features; is highlights the importance of risk at the process of formation of business potential in terms of European integration and globalization. At the article is proposed introduction to scientific circulation radically new interpretation of the content category "business potential".

Keywords: potential, business potential, risk, globalization, European integration.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. За роки незалежності економіка України переживала як злети, так і падіння. Переживши кілька циклів економічного розвитку за цей період, країна намагається інтегруватися до міжнародних економічних відносин. Поточний стан національної економіки, свідчить про те, що участь України у глобалізаційних процесах опосередкована і на сучасному етапі Україна «відчуває на собі» здебільшого негативи, які пов'язані із глобалізацією, аніж позитиви. Це вкотре доводить те, що в умовах глобалізації виграють успішні країни. Оскільки рушійною силою економіки будь-якої країни є підприємництво, то проблема розвитку підприємницького потенціалу в Україні сьогодні є надзвичайно актуальною.

Дослідження сутності та ролі підприємницького потенціалу в сучасних умовах євроінтеграції та глобалізації обумовлене, по-перше, активізацією процесу підприємницької діяльності на тлі економічного спаду в українській економічній дійсності, який знижує рівень життя населення і змушує населення до створення власної справи через високий рівень безробіття; по-друге, загостренням потреби держави в регламентуванні праці підприємця як професії і створенні умов, що підвищують продуктивність їх праці; по-третє, така необхідність виникає через потребу врахування підприємництва як фактора розвитку продуктивних сил з усіма наслідками, що випливають звідси, зокрема: діагностуванням можливостей та тенденцій розвитку; по-четверте, необхідністю задоволення такої потреби особистості, як самореалізація в корисній творчій праці і визнання її іншими учасниками підприємницького процесу; по-п'яте, розвитком економічної теорії, її «ядра» і провідних напрямків дослідження, в тому числі і економіки праці.

В умовах глобалізаційних процесів роль підприємництва як рушійної сили економіки стає дедалі більш актуальною, а рівень його розвитку залежить від формування та реалізації підприємницького потенціалу.

Варто відзначити, що етимологічно категорія «підприємницький потенціал» є похідною від «трудоного потенціалу». Як похідна трудоного потенціалу, підприємницький потенціал має специфічні особливості, обумовлені як характером конкретного виду підприємницької діяльності, так і особливостями тієї чи іншої економічної системи. Варто відзначити, що на тлі вітчизняної економічної системи вивчення сутності та ролі підприємницького потенціалу є актуальним, оскільки в радянський період існування такої економічної категорії, як «підприємницький потенціал» заперечувалося, а за роки незалежності України дана категорія так і не була ґрунтовно досліджена.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади дослідження особливостей сутності підприємницького потенціалу відображено у наукових роботах як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Найбільш обґрунтованими є погляди, що відображені у наукових працях Гончар О.І., В.І. Хомяков, Н.С. Краснокутської, І. Г. Бубенець, Б.А. Карапінського, Т.Б. Щирої, Т. Г. Вяткіної, Н.С. Пашкової та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, формулювання цілей. Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності категорії «підприємницький потенціал» та визначенні його ролі в процесах євроінтеграції та глобалізації. Досягнення мети обумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- дослідити наявні наукові підходи до проблеми визначення сутності категорії «підприємницький потенціал»;
- узагальнити теоретичні підходи до проблеми визначення сутності категорії «підприємницький потенціал»;
- визначити сутнісні характеристики даної категорії в умовах глобалізації та євроінтеграції;
- дослідити специфічні особливості категорії в умовах глобалізації та євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спроби дослідити категорію були обмежені переважно дослідженням трудових ресурсів і саме підприємницький потенціал був лише складовою частиною такого дослідження або ж підприємницький потенціал індивіда був досліджений вченими-економістами в контексті підприємництва, що розуміється як діяльність по створенню господарських інновацій, форма реалізації рольової функції, кінцевий продукт економічного творчості тощо.

Першочергово спробу тлумачення сутності категорії «підприємницький потенціал» здійснили Р. Кантільон, а згодом і його послідовники Й. Тюнен, Г. Ман-гольдт і Ф. Найтвиделі, які починаючи з XVIII століття в якості одного з елементів підприємницького потенціалу визначили «здатність до ризику».

Й. Шумпетер розглядав інноваційність, креативність як провідну здатність підприємця, Л. Мізес, Ф. Хайек, І. Кірцнер зосереджували увагу на таких індивідуально-психологічних характеристиках підприємця, як управлінські здібності, самостійність у прийнятті рішень, здатність реагувати на зміни економічної і суспільної ситуації.

Пізніше дослідники, оцінюючи зміст даної економічної категорії, розглядали у ній певні особливості.

На сучасному етапі сутність категорії «підприємницький потенціал» було визначено авторами Б.А. Карапінським та Т.Б. Щирою, які вбачають у її змісті сукупність ресурсів (фінансових, матеріальних, трудових, технічних, інноваційних тощо), навичок і можливостей менеджерів різних рівнів ієрархії та персоналу, що бере без-

посередню участь у процесі виробництва товарів, надання послуг (робіт), отримання максимального доходу (прибутку) і забезпечення сталого функціонування та розвитку підприємства [1, с. 77]. Однак таке трактування фактично отожднює підприємницький потенціал з виробничим і залишає поза увагою важливу сутнісну ознаку підприємницького потенціалу, зокрема робить акцент на ресурси і віддаляє важливість ієрархічного рівня системи управління підприємством, який дає можливість виведення його на інший рівень розуміння завдань розвитку підприємства.

А.П. Миргородська вбачає у сутності підприємницького потенціалу: «сукупність можливостей та здатностей реалізації ідейного портфелю підприємця у товари, роботи, послуги, через ведення обраного виду діяльності для отримання максимального прибутку»; «сукупність особистих якостей, за допомогою яких здійснюється господарська діяльність для отримання максимального прибутку»; «як вплив його складових на структурні елементи економічного потенціалу для досягнення максимальної ефективності їх функціонування» [2, с. 144].

З іншого боку пропонує визначати категорію Ю.Б. Рубін, який в її змісті вбачає «сукупність бізнес-ідей і способів їх реалізації» [3, с. 280].

Отже, вивчення даної економічної категорії переконує, що сприйняття «підприємницького потенціалу» у всіх дослідників різниться і є досить новим для української економічної науки. Однак, і наявні погляди не відображають сутність та роль вітчизняного підприємницького потенціалу в умовах євроінтеграції та глобалізації, а також ці визначення залишають поза увагою такий важливий елемент як «ризик, що виникає в процесі використання підприємницького потенціалу».

Ризик притаманний використанню підприємницького потенціалу за будь-яким напрямом діяльності. В найбільш узагальненому визначенні цей ризик можна охарактеризувати як негарантованість отримання успіху в процесі використання підприємницького потенціалу у плановому періоді.

В умовах євроінтеграції та глобалізації підприємницький потенціал формується в умовах економічної свободи, високого рівня ризику і самоорганізації діяльності через механізми виховання, навчання, соціалізації, адаптації, мотивації, узагальнення життєвого досвіду і проявляється в здатності підприємця ефективно застосовувати інформацію, генерувати ідеї і виробляти нові знання в межах визначених цілей.

Відзначимо, що більшу частку підприємницького потенціалу персоналу становить професійно-кваліфікаційна складова, при цьому необхідно врахувати, що категорії працівників на підприємстві бувають різні. Це пояснює відмінності у їх кваліфікаційному рівні. При оцінці обсягу підприємницького потенціалу варто враховувати не тільки кваліфікацію персоналу, а й прогресивність її змісту. Тому в умовах євроінтеграції,

система відтворення працівників повинна не тільки готувати заміну тим, що вивільняються з виробництва працівникам, а й підтримувати високий рівень його, як найбільш стабільно функціонуючої кадрової частини за рахунок постійного і безперервного навчання і розвитку. Це також обумовлено динамічними змінами, які мають місце на макрорівні.

Важливого значення в процесі визначення сутності категорії «підприємницький потенціал» набуває також креативна складова, яка визначається творчою активністю. Творча активність характеризує приріст продуктивності праці, кількості професійних надбань та обґрунтованих професійних пропозицій протягом певного періоду.

Крім креативної та кваліфікаційної складової, велике значення має психологічна складова.

Психологічна складова проявляється передусім у розумінні індивідом відповідальності за власну діяльність та власне ставлення до професійних обов'язків, а крім того за наслідки, які матимуть місце в результаті прийняття певних рішень чи виконанні дій.

Розподіл елементів підприємницького потенціалу персоналу на психофізіологічні, кваліфікаційні та креативні все ж є умовним і аналогічно тому, як властивості робочої сили не можуть вважатися постійними, а повинні весь час поліпшуватися, так і підприємницький потенціал працівників, а також окремі його елементи схильні до змін і можуть поповнюватися новими в умовах глобалізації.

Характерною особливістю підприємницького потенціалу є й те, що він неодмінно вдосконалюється в міру еволюції людства від нижчих щабелів життєдіяльності до вищих і залежить, в передусім, від рівня розвитку продуктивних сил на певний момент часу, а отже, і від властивого суспільству технологічного способу виробництва. Підприємницький потенціал вдосконалюється за рахунок набутого досвіду, знань і умінь, своєчасної підготовки і перепідготовки відповідно до зміни техніки і технології виробництва.

Важливу роль у розвитку підприємницького потенціалу відіграє впровадження нематеріальної мотивації на підприємствах, що особливої актуальності набуває в умовах глобалізації. Залучення співробітників до участі у капіталі створює передумови для управління процесом відтворення підприємницького потенціалу персоналу.

Тому, з урахуванням викладеного, пропонуємо наступну редакцію поняття «підприємницький потенціал» – сукупність особистих якостей, набутого досвіду, професійної підготовки,

психологічної готовності до змін, готовності до постійного самовдосконалення та здатності передбачати та запобігати ризику, що виникає в процесі підприємницької діяльності.

Висновки результатів дослідження. Таким чином, у статті досліджено та узагальнено теоретичні підходи щодо визначення сутності категорії «підприємницький потенціал», обґрунтовано його сутнісні характеристики та визначено особливості його змісту, яких набуває категорія в умовах євроінтеграції та глобалізації. Саме безробіття в Україні є поштовхом до того, що населення вимушене започатковувати власну справу іноді навіть не маючи при цьому підприємницьких здібностей, натомість низький рівень підприємницького потенціалу в Європі є наслідком високого рівня життя та доступності альтернативних джерел доходів. Зауважимо, що за останні роки розроблені численні програми з підтримки та стимулювання розвитку підприємництва в Україні, що мали за мету створення позитивного іміджу країни та інтеграції вітчизняної економіки в європейську та світову економічні системи. Проте більшість цих програм носять умовний характер та є неефективними.

Основою економік більшості європейських країн є мале підприємництво, проте Україна потребує суттєвого реформування бізнес-середовища, що сприяло б розвитку саме малого бізнесу, а не олігархічних структур.

Перспективи подальших розвідок. Подальшими шляхами наукових пошуків є дослідження відмінностей між вітчизняною та європейською системами формування підприємницького потенціалу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Карапінський Б. А. Інноваційно-технологічний потенціал підприємств регіону: аналіз формування та фінансування / Б. А. Карапінський, Т. Б. Шира // Регіональна економіка – 2007. – № 2. – С. 77–86.
2. Миргородська А. П. Розкриття сутності поняття «підприємницький потенціал» та його роль в потенціалі підприємства / А. П. Миргородська // Економіка і управління. – 2011. – №5. – С. 144–149.
3. Рубин Ю. Б. Теория и практика предпринимательской конкуренции / Ю. Б. Рубин. – М.: МФПА, 2004. – 572 с.
4. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: національна доповідь / К. О. Ващенко, З. С. Варналій, В. Є. Воротін та ін. – К.: Держкомпідприємство, 2008. – С. 31–32.
5. Global Entrepreneurship Monitoring 2008 Executive Report / N. Bosma, Z. J. Acs, E. Autio, A. Coduras, J. Levie. – Way of access: <http://www.gemconsortium.org>